

9.11.2011

Dnro 4005/2/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

PUTKIEN YKSITYISYYDEN SUOJASSA PARANNETTAVAA

1
ASIA

Poliisilaitosten tarkastuksilla on kiinnitetty huomiota siihen, että säilytystiloihin sijoitetut valvontakamerat mahdollistavat vapautensa menettäneen tarkkailun myös silloin kun hän käyttää säilytystilan wc:tä. Tämä loukkaa vapautensa menettäneen yksityisyyttä ja sitä voidaan pitää nöyryyttävänä. Yksi näkökohta on myös, että vapautensa menettänyt voi olla eri sukupuolta kuin tarkkailua suorittava. Lisäksi samassa tilassa voi olla myös muita vapautensa menettäneitä, joiden nähden wc-asiointi on tehtävä.

Vapauden menetykseen liittyy väistämättä yksityisyyden kaventumista. Tämä loukkaus tulisi kuitenkin pyrkiä minimoimaan. Tämän johdosta asia otettiin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla tutkittavaksi omasta aloitteesta.

2
SELVITYS

Sisäasiainministeriöltä pyydettiin asiassa lausunto. Ministeriötä pyydettiin esittämään näkemyksensä siitä, mitä mahdollisuuksia on turvata säilytystiloihin sijoitettujen vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojaa edellä kuvatussa tilanteessa nykyistä paremmin niin, että heidän turvallisuuttaan ei kuitenkaan vaaranneta ja että valvonta on tehokasta.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto toimitti pyydetyn lausunnon. Siinä todetaan, että poliisin toimitilojen rakenteelliset ratkaisut ovat eri syistä monimuotoisia eivätkä aina vastaa nykykäsitystä asianmukaisista toimitiloista. Tämä koskee myös poliisin säilytystiloja, erityisesti putkatiloja, joissa säilytetään poliisilain nojalla kiinniotettuja päihtyneitä henkilöitä. Samaan säilytystilaan joudutaan tilanpuutteen vuoksi usein laittamaan useita päihtyneitä. Poliisiosasto myöntää, että tällöin yksityisyyden suoja joudutaan venyttämään äärimmilleen.

Poliisiosasto yhtyy apulaisoikeusasiamiehen näkemykseen siitä, että säilöön otettujen yksityisyyden loukkaaminen tulisi pyrkiä minimoimaan. Sen mielestä poliisi on pyrkinyt tähän parhaansa mukaan vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen. Toisaalta säilytystilojen tulisi olla asianmukaiset. Tämä on säilöön otettujen turvallisuus huomioon ottaen mahdollista ainoastaan pysyvillä rakenteellisilla ratkaisuilla, joissa otetaan huomioon yhtä hyvin turvallisuuteen kuin yksityisyyden suojaan liittyvät näkökulmat. Nämä ratkaisut ovat kuitenkin hitaasti toteutettavissa, vaativat pitkäjännitteistä suunnittelua ja edellyttävät huomattavia taloudellisia resursseja.

Poliisiosasto toteaa, että puheena oleva yksityisyyttä koskeva ongelma tullaan saattamaan poliisin rakennusasioista vastaavien ja poliisin toimitilojen rakentamista suunnittelevien tahojen tietoon. Poli-

siosasto suhtautuu sen sijaan epäilevästi erilaisiin tilapäisiin ratkaisuihin, jotka saattavat vaarantaa säilössä pidettävien hengen ja terveyden.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Perustuslaki

Suomen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Pykälän 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Yksityiselämän suojasta säädetään perustuslain 10 §:ssä. Sen mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Poliisilaki

Poliisilain (493/1995) 11 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.

Lain 11 §:n 3 momentin mukaan päihtyneenä kiinni otetun säilössä pitämisestä säädetään päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973).

Poliisi voi poliisilain nojalla ottaa henkilön kiinni ja pitää säilössä myös muutoin kuin päihtymyksen vuoksi, esimerkiksi poliisilain 14 §:n ja 20 §:n perusteella.

Pakkokeinolaki

Poliisi voi pakkokeinolain (450/1987) nojalla ottaa kiinni ja pidättää rikoksesta todennäköisin syin epäillyn.

Putkalaki

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006, jäljempänä putkalaki) 1 luvun 3 §:n mukaan vapautensa menettäneen oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen

säilyminen sekä vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus välttämättä vaativat. Saman luvun 4 §:n mukaan vapautensa menettäneitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Putkalain 9 luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneitä ja säilytystilaa on valvottava siten kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytystilan järjestys, säilytystilassa pitämisen varmuus, karkaamisen tai säilytystilasta luvatta poistumisen estäminen, vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus ja rikoksen estäminen edellyttävät.

Putkalain 12 luvussa säädetään teknisestä valvonnasta. Käytännössä tämä toteutetaan valvontakameroilla. Luvun 1 §:n mukaan tekninen valvonta suoritetaan siten, että säilytystilassa olevan pidätetyn tai kiinni otetun vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen sekä vapautensa menettäneen ja muun henkilön turvallisuus turvataan. Teknisestä valvonnasta on viipymättä ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle. Saman luvun 2 §:n mukaan teknisen valvonnan yhteydessä kertynyttä kuvaa, ääntä ja muuta tietoa voidaan tallentaa pidätettyjen ja kiinni otettujen asianmukaisen kohtelun turvaamiseksi. Tallennetta saadaan käyttää pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun asianmukaisuuden selvittämiseksi, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun yleisen valvomisen tarkoituksessa sekä säilytystilassa tehdyksi epäillyn rikoksen selvittämiseksi.

Hallituksen esityksessä putkalaksi (HE 90/2005 vp) todetaan teknisen valvonnan osalta seuraavaa:

"Vapautensa menettäneen turvallisuuteen kuuluu myös vapautensa menettäneen terveydentilan seuranta. Tekninen valvonta tarkoittaisi valvonnan toteuttamista teknisten laitteiden avulla. – – Yleisperusteluissa esitetyin perustein teknistä valvontaa voitaisiin lähtökohtaisesti käyttää vain pidätettyjen ja kiinni otettujen valvontaan. Niissä tilanteissa, joissa teknistä valvontaa voitaisiin käyttää myös poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien valvontaan, säädettäisiin ehdotetussa laissa teknisen valvonnan mahdollistavaa tilannetta sääntelevässä lainkohdassa kuten 11 luvun 3 ja 4 §:ssä.

Eryteisesti päihtyneiden ja muiden päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisten ja vieroitusoireista kärsivien vapautensa menettäneiden terveydentilaa olisi valvottava tarkasti. – – Teknisen valvonnan käyttäminen vapautensa menettäneiden valvonnassa ei saisi johtaa siihen, että vapautensa menettäneiden yksityisyyttä loukattaisiin alistamalla vapautensa menettäneet perusteettomasti jatkuvaan tarkkailuun. Teknisen valvonnan hyväksyttävä intensiivisyystaso riippuisi niistä uhkista, joita yksittäisen vapautensa menettäneen säilytykseen liittyy. Päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisten, vieroitusoireista tai muusta vakavasta terveyteen kohdistuvasta uhkasta kärsivien vapautensa menettäneiden osalta tekninen valvonta voisi olla jatkuva siten, että säilytystilaa valvovalla henkilöllä olisi jatkuva valvontayhteys säilytystilaan.

Jos teknistä valvontaa käytettäisiin muiden kuin vakavasta terveydentilaan kohdistuvasta uhkasta kärsivien vapautensa menettäneiden valvontaan, ei valvonta ilman yksittäiseen vapautensa menettäneeseen liittyviä erityisiä syitä saisi olla jatkuva. Teknisen valvonnan tulisi tällöin olla intensiivisyydeltään tarkastusluontoista – – Erytisenä syynä vapautensa menettäneen intensiivisempään valvontaan voisi olla esimerkiksi vapautensa menettäneen päihtymystila tai perusteltu syy

epäillä vapautensa menettäneen pyrkivän vahingoittamaan itseään tai poliisin omaisuutta sellaisessa tilanteessa, jossa ei ole tehty 11 luvun 3 §:ssä tarkoitettua päätöstä vapautensa menettäneen sijoittamisesta tarkkailuun. Teknisen valvonnan intensiivisyyden määrittelyyn sovellettaisiin näin samoja periaatteita kuin henkilöllisessäkin valvonnassa. Tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita voitaisiin asentaa sekä vapautensa menettäneiden majoitustiloina käytettäviin sellisiin että muihin poliisin tiloihin".

Poliisivankilassa voidaan säilyttää myös tutkintavankeja ja joskus vankeusvankejakin. Heitä koskevat myös tutkintavankeuslaki ja vankeuslaki.

Valtioneuvoston asetus poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun valtioneuvoston asetuksen (645/2008) 15 §:n mukaan teknisestä valvonnasta on kirjattava:

1. valvottavan henkilötiedot;
2. teknisen valvonnan peruste;
3. teknisen valvonnan suorittamisaika ja -paikka;
4. päätöksen tekijä.

Sisäasiainministeriön ohje pidätettyjen kohtelusta

Sisäasiainministeriön voimassa olevaa ohjetta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (SMDno/2008/767, voimassa 1.11.2008 alkaen toistaiseksi) sovelletaan vapautensa menettäneen kohteluun poliisin tiloissa ja poliisin suorittamien kuljetuksien aikana.

Ohjeen mukaan vapautensa menettänyttä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja vapautensa menettäneen ihmisarvoa kunnioittaen. Vapautensa menettäneen kohtelussa on noudatettava hienotunteisuutta ja huolehdittava siitä, että vapautensa menettäneelle ei aiheudu säilöissäpidosta tarpeetonta haittaa.

3.2

Oikeuskäytäntöä ja kannanottoja vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojasta

3.2.1

EIT:n oikeuskäytäntöä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan 9.6.2005 (L.L. v. Bulgaria -tapaus) todennut, ettei voida pitää asianmukaisena sitä, että vankia nöyrytetään sillä, että hänen täytyy ulostaa yhteisessä käytössä olevaan ämpäriin sellitoverien läsnä ollessa. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan niin voitiin menetellä vain erityisissä tilanteissa, joissa käynti wc:ssä voisi aiheuttaa konkreettisen ja vakavan turvallisuusriskin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on lisäksi katsottu, että esimerkiksi vangin riisuttaminen muiden vankien nähden ilman näkösuojaa (Malenko v. Ukraina-tuomio 19.2.2009, kohta 61) tai toista sukupuolta olevan henkilön läsnä ollessa (Valašinas v. Liettua -tuomio 24.7.2001, kohta 117) samoin kuin useiden vartijoiden läsnäolo ja heidän epäasiallinen kielenkäyttönsä toimenpiteen yhteydessä (Iwanczuk v. Puola 15.11.2001, kohdat 54–59) voi osoittaa Euroopan ihmisoike-

ussopimuksen 3 artiklassa turvattujen oikeuksien vastaista toimenpiteen nöyryyttävää tai halventavaa luonnetta.

3.2.2

CPT:n selonteissa esitettyjä kannanottoja vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojasta

Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (CPT) on ottanut kantaa vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojaan. CPT ei periaatteessa vastusta valvontakameroiden käyttöä poliisin säilytystiloissa edellyttäen, että vapautensa menettäneiden yksityisyyttä suojellaan silloin kun hän käyttää wc:tä tai peseytyy (CPT/ Inf [2008] 29).

Suomen osalta CPT on vuonna 2008 julkaisemassaan selonteossa (CPT/ Inf [2009] 5) todennut poliisivankiloiden osalta muun muassa, että Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen selleissä oli heikosti luonnonvaloa ja ne oli varustettu suojaamattomilla wc:illä. CPT suositteli, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin mainittujen puutteiden korjaamiseksi. Kannanotto koski pidätettyjen sellejä.

Lisäksi CPT totesi positiivisena huomiona Vaasan poliisivankilassa säilytettävien tutkintavankien sellien osalta, että niissä oli kokonaan suojassa sijaitseva saniteettitila.

Vankiloiden osalta CPT totesi Helsingin ja Vantaan vankiloissa kurinpitosellien wc-tilojen olevan kokonaan valvovan henkilökunnan ja kameroiden näkökentän piirissä. Sen sijaan Riihimäen vankilan tällaisissa selleissä oli erillinen saniteettinurkkaus. CPT suositteli, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin, joilla varmistetaan, että Helsingin ja Vantaan vankiloissa kurinpidolliseen yksinäisyysrangaistukseen sijoitettujen vankien yksityisyys säilytetään heidän käyttäessään wc:tä tai peseytyessään. Komitean mukaan tämän tulisi koskea myös tarkkailuselleihin sijoitettuja vankeja siinä määrin, kuin se suinkin oli mahdollista.

CPT suositteli vielä Helsingin ja Riihimäen vankiloissa käytetyn eristämistarkkailun osalta järjestelyjä, jotta säilytettäisiin edes vähäinen yksityisyys kyseisten vankien käyttäessä wc:tä. Esimerkkinä tällaisesta järjestelystä CPT esitti wc-tilan erottamista värillisellä lasilla. CPT totesi vielä, että tilojen hyvällä suunnittelulla varmistutaan siitä, että tilat eivät millään tavoin muodosta vakavaa estettä henkilökunnan valvonnan ja todisteiden suojaamisen tehokkuudelle.

Suomen vastauksessa CPT:lle todetaan seuraavaa. Eristysoasastolle kurinpidolliseen yksinäisyysrangaistukseen määrätty ja tarkkailusellin tarkkailtavaksi sijoitetut vangit peseytyvät erillisessä suihkuhuoneessa, jossa ei ole kameravalvontaa ja näin ollen heidän yksityisyytensä peseytymisen aikana säilyy. Kurinpitovankilasta suorittavia vankeja ei aktiivisesti seurata kameran välityksellä. Samoja sellejä käytetään myös päihtyneiden tarkkailuun, minkä vuoksi on perusteltua, että selleissä on kamerat. Wc:ssä käyntien osalta valvomossa työskentelevää henkilökuntaa ohjeistetaan siten, että kurinpidolliseen yksinäisyysrangaistukseen määrätyn vangin käyttäessä wc:tä valvomon monitori ko. sellin osalta kytketään siksi ajaksi pois päältä. Vankilat eivät näe periaatteellista estettä, että kamera kytketään päältä pois kurinpitovankilasta suorittamisen ajaksi. Vankilat ryhtyvät asian vaatimiin teknisiin toimenpiteisiin.

3.2.3

Oikeusasiamiehen kannanottoja vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojasta

Samassa sellissä asuvien vankien yksityisyyden suoja

Vankilan tarkastuksella kävi ilmi, että selleihin, joissa ei ollut erillistä wc-tilaa, vaan joissa oli sellin nurkassa kemiallinen wc ja/tai niin sanottu palju, oli sijoitettu kaksi vankia. Vankeja ei aina heidän pyytäessään voitu henkilökunnan vähäisen määrän vuoksi päästää selleistä osaston wc-tiloihin, vaan he joutuivat tekemään tarpeensa sellissä toisen vangin läsnä ollessa ja nähden. Entinen apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio katsoi, ettei vankeja kohdeltu heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (dnro 1827/3/05). Vaikka menettelykäytännön syynä ilmeisesti olikin ainakin pääosin laitosturvallisuus ja henkilöstöresurssien riittämättömyys, joita sinänsä apulaisoikeusasiamies piti hyväksyttävänä syinä, ei tilanteen jatkuvuutta ja pääsääntöisyyttä voitu pitää hyväksyttävänä.

Viranomaisten toiminta Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä

Entinen apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt otti 28.11.2007 antamassaan päätöksessään (dnro 1836/2/07) kantaa kiinni otettujen kohteluun Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä seuraavasti:

"Se, että kiinniotetut ovat joutuneet tekemään tarpeitaan lukuisien muiden henkilöiden läsnä ollessa linja-auton lattialle kädet penkkiin kahlittuina rajavartiomiesten avustamana, ei ole hyväksyttävää. Se on mielestäni ollut vähintään viranomaistoiminnalta vaadittavan hienotunteisuuden vastaista. Käsitykseni mukaan tällaista tilannetta voidaan hyvin perusteiden mukaan pitää nöyryyttävänä. Selvityksestä ei ilmene estettä esimerkiksi sille, että kiinniotettuja olisi siirretty nopeammin varsinaisiin säilytystiloihin, jolloin tällaisilta tilanteilta ilmeisestikin olisi välttytty. Totean myös, että eräässä kantelussa on kerrottu, että kiinniotettuja päästettiin myös ulos linja-autosta tarpeilleen. Vaikka viimeksi mainittu menettelykään ei ole ongelmaton, on se parempi kuin kahlehdittuna linja-auton lattialle virtsaaminen".

Päätös kameravalvonnan käytöstä vankien valvonnassa

Apulaisoikeusasiamiehenä ollessaan nykyinen oikeusasiamies Petri Jääskeläinen otti omana aloitteena selvitettäväksi muun muassa mahdollisuudet parantaa eristyssellisiin sijoitettujen vankien yksityisyyden suojaamista wc:ssä käyntien yhteydessä (päätös 14.12.2009, dnrot 4252/4/08 ja 360/4/09). Apulaisoikeusasiamies totesi tarkkailussa ja eristämistarkkailussa olevien vankien valvomisesta kameravalvonnalla muun muassa seuraavaa:

"Vankeuslakia säädettäessä eduskunnan lakivaliokunta totesi (LaVM 10/2005 vp) eristämistarkkailusta, että 'valiokunta korostaa, että tällaisessa tarkkailussa on noudatettava vähemmän haitan periaatetta sekä hienotunteisuutta erityisesti niissä tapauksissa, joissa tilanne välttämättä edellyttää myös muun muassa saniteettitilojen käyttämiseen kohdistuvaa valvontaa.'

CPT katsoi, että myös tarkkailuselleihin sijoitettujen vankien yksityisyys heidän käyttäessään WC:tä tulisi säilyttää siinä määrin kuin se suinkin on mahdollista. CPT katsoi, että eristämistarkkailuun sijoitettujen osalta olisi ryhdyttävä järjestelyihin, jotta säilytettäisiin edes vähäinen yksityisyys vankien käyttäessä WC:tä, kuten esimerkiksi värillinen lasi, jolla WC-tila erotetaan. Riihimäen vankilassa kameran ja vangin välissä on pleksi, joka sumentaa näkyvyyttä ja jota CPT piti riittävänä ratkaisuna näkyvyysongelmaan.

Selvityksen mukaan valvontakamerat kuvaavat tarkkailussa ja eristämistarkkailussa olevien vankien WC-asiointia varsin monessa vankilassa. Osassa vankiloista näkyvyyttä sumentaa kameran ja kuvattavan tilan välissä oleva pleksi, kalterit tai verkko. Valvontakameran kuva voi olla myös

laadultaan huono ja epäselvä. Osassa vankiloista valvontakamerat on asetettu siten, että ne eivät kuvaa WC-asiointia tai kamera kuvaa vain kehon yläosaa. Osassa vankiloista eristämistarkkailutiloissa ei ole WC:tä ja vanki viedään sieltä kamerattomaan tilaan ulostustoimenpiteitä varten. Eristämistarkkailutiloissa voi olla myös erillinen ns. etuhuone, jossa WC:ssä asiointi tapahtuu ja jossa ei ole kameravalvontaa.

Eristämistarkkailuun sijoitettavan vangin ulostamista tarkkaillaan kameravalvonnan lisäksi myös siten, että henkilökunta on fyysisesti paikalla ulostustilanteessa. Yhdessä vankilassa (Pelson vankila) on menetelty siten, että vangin pyynnöstä valvontakamera on tämän perusteella voitu sulkea WC-käynnin ajaksi.

Rikosseuraamusvirasto katsoi, että vangin yksityisyyden turvaaminen WC-asiointin yhteydessä on tarkkailun ja eristämistarkkailun tarkoitukseen nähden osittain ongelmallinen, koska itsensä vahingoittaminen tai kiellettyjen aineiden hävittäminen voi tapahtua myös WC-asiointin yhteydessä. Virasto totesi myös, että WC-tilan erottavat värilasit ja muut näkösuojat lisääisivät vankien yksityisyyttä, mutta toisaalta ne olisivat omiaan vaikeuttamaan tarkkailua. Tällöin tarkkailun ja eristämistarkkailun tarkoitus voisi vaarantua.

Vankiloiden tarkkailuun ja eristämistarkkailuun käyttämät sellit eroavat ominaisuuksiltaan ja olosuhteiltaan toisistaan myös muuten kuin kameravalvonnan osalta. Tarkkailun ja eristämistarkkailun vaatimukset kameravalvonnalta eroavat myös toisistaan. Eristämistarkkailun osalta itse ulostustilanteen valvonta on tärkeää, mutta se ei nähdäkseni edellytä kameravalvontaa ulostushetkellä, mikäli henkilökunta on jo paikalla valvomassa toimitusta. Kameravalvonta tuo tällöin lähinnä perusteettomasti lisää loukkaavuutta vangin yksityisyyden suojan ja ihmisarvoisen kohtelun kannalta. Pidän suositeltavana Pelson vankilan menettelyä asiassa eli vangilta kysytään haluaako hän kameravalvonnan keskeyttämistä ulostamisen ajaksi, kun henkilökunta tulee paikalle valvomaan ulostamista.

Tarkkailuun sijoitettujen vankien kohdalla en näe syytä heidän WC-käyntien tarkkailulle, mutta toisaalta vangin oman turvallisuuden kannalta on tärkeää, että sellissä ei ole kuolleita kulmia, joita ei voida valvoa kameralla. Tarkkailuun käytettävien sellien osalta pitäisin perusteltuna, että vankiloissa selvitetäisiin mahdollisuuksia vankien yksityisyyden parantamiseksi WC-tilanteessa.

WC:ssä käynnin näkyvyysongelmaan voi olla erilaisia ratkaisuja, kuten selvityksistä ilmenee. Erilaisissa sellitiloissa eri ratkaisut voivat olla toisia parempia ja toimivampia ja nähdäkseni mitään yleisohjetta asiassa ei voida siten antaa".

3.3

Kannanotto

Teknisen valvonnan käyttämisen oikeutus poliisin säilytystiloissa ja käytön laajuus

Henkilön vapauden menetyksen perusteella ei sinänsä ole merkitystä – yksityisyyden suoja ja sen tarve ovat kaikilla samat. Näin ollen esimerkiksi vankeusvankeja koskeva oikeuskäytäntö on merkityksellistä myös putkalain soveltamisalalla. On kuitenkin otettava huomioon nämä jossain määrin toisistaan poikkeavat säätelyt. Seuraavassa keskityn putkalakiin.

Poliisin on aktiivisesti huolehdittava vapautensa menettäneen oikeuksien turvaamisesta hänen ollessaan poliisin säilytettävänä – oli hän sitten rikoksesta epäiltynä pidätettynä tai muutoin otettu kiinni taikka tutkintavanki tai vankeusvanki. Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden säilytykseen liittyvät tärkeimmät tavoitteet ovat vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumisen turvaaminen ja vapautensa menettäneen turvallisuuden takaaminen. Vapauden menetyksestä sinällään voi aiheutua useita erityisiä uhkia vapautensa menettäneen henkilön turvallisuudelle. Nämä uhkat voivat olla lähtöisin toisista vapautensa menettäneistä tai vapaudenriiston ja säilytysolosuhteiden vapautensa menettäneen terveydelle aiheuttamista vaaroista. Yksi tapa hallita näihin liittyviä riskejä on vapautensa menettäneiden tekninen valvonta.

Putkalaissa säänneltyä teknistä valvontaa, käytännössä kameravalvontaa, voidaan lähtökohtaisesti käyttää sekä rikosepäilyä perusteella että poliisilain nojalla vapautensa menettäneiden valvonnassa.

Putkalain esitöissä todetaan, että poliisin tiloissa säilytettävien päihtyneiden valvonnassa kameravalvonta on osoittautunut erittäin hyödylliseksi keinoksi tehostaa vapautensa menettäneiden valvontaa ja estää tapaturmia sekä vapautensa menettäneiden toisiinsa kohdistamia oikeudenloukkauksia. Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 5 §:n mukaan päihtynyttä on säilössäpidon aikana mahdollisuuksien mukaan tarkkailtava. Tätä säännöstä on tulkittu siten, että se mahdollistaa poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden valvonnan videovalvontana ja muuna teknisenä valvontana.

Poliisin säilytystiloissa onkin pääsääntöisesti vain päihtyneille tarkoitettuihin säilytystiloihin asennettu tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita, vaikka tämä olisi siis putkalain nojalla mahdollista myös pidätettyjen säilytystiloissa. Päihtyneiden valvonta on luonteeltaan jatkuvaa. Laissa ei määritellä sitä, miten intensiivistä ja jatkuvaa kameravalvontaa voi ja pitää olla. Sen sijaan lain esitöissä on tähän otettu edellä todetun mukaisesti kantaa ja päihtymystilaa on pidetty sellaisena erityisenä syynä, joka voi oikeuttaa jatkuvan teknisen valvonnan.

Lain esitöissä ei ole pidetty suositeltavana, että teknistä valvontaa koskevan yleissäännöksen perusteella vapautensa menettäneitä valvottaisiin tavanomaisesti teknisen valvonnan avulla useammin kuin neljä kertaa tunnissa. Valvonta saa olla jatkuvaa ainoastaan silloin kun kyse on vakavasta terveydentilaan kohdistuvasta uhkasta kärsivän vapautensa menettäneen valvonnasta tai kun jatkuvalla valvonnalla on olemassa yksittäiseen vapautensa menettäneeseen liittyvä erityinen syy. Esimerkkinä erityisestä syystä vapautensa menettäneen intensiivisempään valvontaan on esitöissä mainittu vapautensa menettäneen päihtymystilan lisäksi perusteltu syy epäillä vapautensa menettäneen pyrkivän vahingoittamaan itseään tai poliisin omaisuutta sellaisessa tilanteessa, jossa ei ole tehty putkalain 11 luvun 3 §:ssä tarkoitettua päätöstä vapautensa menettäneen sijoittamisesta tarkkailuun.

Putkalain esitöiden mukaan jatkuvaan valvontaan olisi siis edellä mainittujen erityisten syiden lisäksi oikeus silloin kun vapautensa menettänyt on päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisena, tai kärsii vieroitusoireista taikka muusta vakavasta terveyteen kohdistuvasta uhkasta. Esitöissä ei ole enemmälti yksilöity, mikä voisi olla tällainen muu vakava terveydentilaan kohdistuva uhka.

On selvää, ettei poliisin putka ole oikea paikka sellaiselle henkilölle, jonka terveydentila tai siihen kohdistuva vakava uhka edellyttää jatkuvaa valvontaa. Samansuuntaisesti on ottanut kantaa entinen oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio putkakuolemaa koskeneessa ratkaisussaan 31.1.2008 (dnro 1147/2/04):

" – – pidän huolestuttavana sitä, että poliisimiehille tai vartijoille annetaan tehtäviä, joihin heillä ei ole koulutusta eikä valmiuksia. Kuten olen jo edellä todennut, säilöön otetun tarkkailulta edellytetään tiivistä tilan kehittymisen seurantaan silloin, kun on kyse alkoholin ja lääkeaineen yhteisvaikutuksesta. Tämän tyyppinen seuranta kuuluu mielestäni terveydenhuollon ammattihenkilön tehtäviin."

Päihtyneiden kohtelusta

Päihtymyksen vuoksi henkilön itsensä suojelemiseksi kiinni otetulla on samat perus- ja ihmisoikeudet kuin muillakin kiinni otetuilla. Käsitykseni mukaan päihtyneidenkään kohdalla ei ole erityistä syytä, minkä vuoksi heidän wc-asiointiaan pitäisi yksityiskohtaisesti valvoa. Toisaalta sellissä ei voine olla sellaisia paikkoja, joihin kameravalvonta ei lainkaan ulotu, jotta valvonta täyttäisi ne edellytykset, jotka päihtyneiden valvonnalle on hallituksen esityksessä asetettu.

Silti teknistä valvontaa hyödynnettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei vapautensa menettäneiden perus- ja ihmisoikeuksia tarpeettomasti loukata. Tämä tulee ottaa huomioon teknistä valvontaa suunniteltaessa ja käytettäessä. Korostan vielä, että teknisen valvonnan kohteena voi olla muitakin vapautensa menettäneitä kuin päihtymyksen vuoksi kiinni otettuja.

Toimenpiteet vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojan parantamiseksi

Poliisiosaston lausunnon mukaan päihtyneiden yksityisyyden suojaan olisi tältä osin mahdollista vaikuttaa pysyvillä rakenteellisilla ratkaisulla, jotta myös turvallisuuskohdat tulisi huomioitua. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että asia voidaan huomioida säilytystilojen saneerauksen yhteydessä tai uusia säilytystiloja suunniteltaessa.

Syyskuussa 2011 tehtiin määräyksestäni tarkastus Seinäjoen pääpoliisiasemalle, jonka säilytystilat olivat olleet käytössä noin kolme kuukautta. Tarkastuksen yhteydessä ilmeni, että pidätettyjen sellihin, joissa ei ollut kameravalvontaa, oli suunniteltu erilliset, ovilla varustetut wc-tilat. Sen sijaan päihtyneille tarkoitetuissa, kameravalvotuissa sellissä olivat edelleen täysin avoimet wc-tilat. Pidän erittäin valitettavana, ettei näiden uusien tilojen suunnittelussa ole otettu huomioon yksityisyyden suojaa myös päihtyneiden tiloissa wc:n osalta. Parannusta oli kuitenkin se, että kaikki päihtyneille tarkoitettut sellit olivat yhden hengen sellijä.

Muualla Euroopassa ja myös Suomessa (ks. edellä vankiloista todettu) on löydetty erilaisia rakenteellisia ratkaisuja, joilla wc-asioinnin yksityisyyden suoja on voitu parantaa kameravalvotuissa tiloissa. Samaan on voitu päästä myös valvontakameran kuvaa manipuloimalla tai kameran asettelulla. Nämä voivat vaikeuttaa jonkin verran tarkkailua, mutta toisaalta on muistettava, että teknisen valvonnan käyttöön ottamisella ei ole tarkoitettu henkilöllisen valvonnan poistumista. Poliisin on teknisen valvonnan mahdollisesta hyödyntämisestä huolimatta suoritettava henkilöllistä valvontaa säännöllisin väliajoin ja aina, kun siihen ilmenee erityistä tarvetta. Mielestäni tekninen valvonta ei voi koskaan korvata henkilöllistä valvontaa vaan ainoastaan toimia sen apuvälineenä.

Tiloihin ja teknisessä valvonnassa käytettäviin laitteisiin tehtävät muutokset vaativat kuitenkin aikaa ja taloudellisia resursseja. Mielestäni yksityisyyden suoja pitäisi voida pystyä parantamaan myös muilla tavoin. Vankeinhoidon puolella tähän on pyritty esimerkiksi ottamalla välillä valvontakamera pois päältä. Vapautensa menettänyt ei kuitenkaan voi tällöin tietää, käytetäänkö kameravalvontaa vai ei, kun kuitenkin tilassa on teknisen valvonnan mahdollisuus. Pidän vapautensa menettäneiden kannalta parempana vaihtoehtona sitä, että hänelle tarjottaisiin mahdollisuus käyttää wc-asiointiinsa säilytysti-

lojen käytävällä olevaa kameravalvontatonta wc:tä. Tämä mahdollisuus olisi erityisen toivottavaa silloin kun samassa sellissä on useampi vapautensa menettänyt tai kun vapautensa menettänyt on eri sukupuolta kuin valvontaa suorittava henkilö. Poliisin säilytystiloihin tehtyjen tarkastusten yhteydessä on ilmennyt, että hyvin harvoissa poliisivankiloissa työskentelee naisvartijoita, joten tämä on ongelma erityisesti naispuolisten vapautensa menettäneiden kohdalla. Esimerkiksi Seinäjoen pääpoliisiaseman kaikki vartijat olivat miespuolisia ja kuitenkin säilytystiloissa oli viikoittain naispuolisia kiinni otettuja, joista enemmistö oli päihtyneitä.

Edellä todettu edellyttää kuitenkin sitä, että vapautensa menettäneelle kerrotaan mahdollisuudesta wc-asiointiin ilman kameravalvontaa. Hallituksen esityksessä todetaan informoinnista seuraavaa:

"Vapautensa menettäneen yksityisyyden suojan kannalta on tarpeen, että hän on tietoinen siitä, miten häntä valvotaan vapauden menetyksen aikana. -- Tieto teknisen valvonnan käyttämisestä olisi tarpeellinen myös, jotta vapautensa menettänyt voisi halutessaan ottaa teknisen valvonnan mahdollisuuden huomioon omassa käyttäytymisessään.

Vapautensa menettäneen yksityisyyden suojaamiseksi hänelle olisi ilmoitettava teknisestä valvonnasta ja käytetyistä valvontamenetelmistä ennen selliin sijoittamista. Säilytystilan vastaanotto-tilaan tulisi sijoittaa selvästi havaittava ilmoitus, jossa ilmoitettaisiin sellejä valvottavan teknisellä valvonnalla. Valvontalaitteilla varustettuun selliin olisi asennettava teknisestä valvonnasta muistuttava ilmoitus. Teknisen valvontayhteyden aktivoitumisesta voitaisiin tarvittaessa ilmoittaa esimerkiksi asennettavan varoitusvalon avulla, jolloin vapautensa menettänyt olisi valvontaan nähden samassa asemassa kuin perinteisen henkilöllisen valvonnan osalta".

Poliisin säilytystiloihin tehtyjen tarkastusten yhteydessä ei ole juurikaan havaittu edellä kuvattua tapaisia valvonnasta muistuttavia ilmoituksia vastaanottotiloissa tai selleissä. Myöskään e sitoissa todetun kaltaista teknisen valvontayhteyden aktivoitumisesta kertovaa varoitusvaloa ei ole tavattu. Käsitakseni mukaan säilytystilan henkilökunta ei aktiivisesti kerro vapautensa menettäneille teknisen valvonnan käyttämisestä.

Tarkkailu ja eristämistarkkailu

Totean vielä, että myös putkalakiin on sisällytetty vankeuslain säännöksiä vastaavat säännökset tarkkailusta ja eristämistarkkailusta. Käsitakseni mukaan hyvin harvoissa poliisin säilytystiloissa on käytävissä erityisesti tarkkailua ja eristämistarkkailua varten sellejä, vaan tätä varten vapautensa menettänyt sijoitetaan yleensä päihtyneille tarkoitettuun säilytystilaan, jossa on jatkuva kameravalvonta. Useimmilla poliisiasemilla on tällaisessa sellissä wc samassa tilassa ja siten kameravalvonnan ulottuvissa. Tältä osin yhdy edellä kuvattuihin apulaisoikeusasiamies Jääskeläisen kannanottoihin vangin yksityisyyden turvaamisesta wc-asioinnin yhteydessä tarkkailun ja eristämistarkkailun aikana.

Kirjaamisesta

Kiinnitän lisäksi huomiota siihen, että kaikesta teknisestä valvonnasta tulee tehdä poliisin säilyttämi- en henkilöiden kohtelusta annetun valtioneuvoston asetuksen (645/2008) mukaiset kirjaukset. Asetuksen 15 §:n mukaan teknisestä valvonnasta on kirjattava muun muassa teknisen valvonnan peruste ja päätöksen tekijä. Tarkkailun ja eristämistarkkailun kirjaamisesta on puolestaan asetuksessa omat säännöksensä (asetuksen 13 § ja 14 §).

Muutamisiin poliisilaitoksiin puhelimitse tehtyjen tiedustelujen perusteella tarkkailusta ja eristämistarkkailusta tehdään asetuksen edellyttämät kirjaukset. Niitä varten on olemassa valmis lomakepohja. Sen sijaan teknisen valvonnan osalta sai käsityksen, että asetuksen edellyttämää kirjaamista ei tunnettu eikä siten kirjaamisia tehty ainakaan kaikista asetuksen edellyttämistä asioista. Myöskään mitään lomaketta ei ilmeisesti ole olemassa teknisen valvonnan kirjaamisesta. Pidän todennäköisenä, että tilanne on samankaltainen muissakin poliisilaitoksissa, kuin niissä, joista asiaa tiedusteltiin.

4

JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPITEET

Pidän tärkeänä, ettei vapautensa menettäneiden – myös päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen vapautensa menettäneiden – yksityisyyden suojaa tarpeettomasti loukata. Poliisin omankin ohjeen mukaan vapautensa menettäneiden ihmisarvoa on kunnioitettava ja häntä on kohdeltava hienotunteisesti.

Poliisi vastaa sen suojissa olevan henkilön turvallisuudesta ja joskus yksityisyyden suojasta joudutaan tinkimään vapautensa menettäneiden turvallisuuden vuoksi. Teknisen valvonnan ei kuitenkaan tarvitse läheskään aina olla jatkuvaa ollakseen riittävän tehokasta. Pidän tärkeänä, että edellä kohdassa 3.3 ja muutoin esitetyt mahdollisuudet lieventää yksityisyyden suojan loukkausta otetaan vakavasti harkittavaksi. Tämä tarkoittaa myös sitä, että poliisivankiloiden henkilökunta tiedostaa entistä paremmin vapautensa menettäneiden oikeuden yksityisyyden suojaan – vapauden menetyksen luonteesta riippumatta. Asia tulisi ottaa huomioon myös tilojen suunnittelussa.

Saatan edellä esittämäni käsitykset vapautensa menettäneiden yksityisyyden suojan parantamisesta Poliisihallituksen ja sisäasiainministeriön poliisiosaston tietoon. Pyydän poliisihallitusta saattamaan päätökseni edelleen poliisilaitosten tietoon.